

Людмила Московчук

ORCID 0000-0003-2539-3050

кандидат педагогічних наук

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРЕПОДОБНОГО ІОВА ПОЧАЇВСЬКОГО ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ САМОСВІДОМОСТІ, ЕТИКИ І КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

У статті проаналізовано просвітницьку діяльність видатної особистості України – проповідника і письменника, державного, громадського, церковного та культурного діяча – преподобного Іова Почаївського. Окреслено основні її напрями: морально-етичний, трансцендентний, націзахисний, освітній (книговидавничий), управлінський і трудівничий. Доведено, що особистість преподобного Іова Залізо є ефективним засобом виховання молодого покоління, фактором розвитку української самосвідомості, етики і культури майбутніх педагогів.

Ключові слова: преподобний Іов Почаївський, просвітницька діяльність, українська самосвідомість, етика, культура, майбутні педагоги.

*Преподобний Іов –
блискучий світильник неугасимий
Іван Огієнко*

Без пробудження совісті, обов'язку, відповідальності, доброти та людяності, без оздоровлення морально-психологічного клімату в суспільстві навряд чи можна чекати на позитивні зрушення у різних сферах нашого життя. Становлення Нової української школи неможливе лише шляхом реформаторських перетворень у системі освіти. Вирішити складні освітні проблеми наше суспільство не зможе не подолавши своєї моральної, духовної кризи. Вхідження у професійну діяльність педагога потребує від особистості не тільки наполегливих зусиль, спрямованих на оволодіння фаховими компетентностями, а й на олюднення внутрішнього світу, наповнення його моральним змістом, цінностями та ідеалами. З огляду на це виховний процес у закладах вищої освіти України має спрямовуватись на формування національної свідомості, етики і культури студентів, їх духовне зростання.

Вивчення проблеми морально-духовного становлення особистості визначається результатами досліджень не лише в педагогіці, але й у психології, соціології, філософії тощо. Питання морального виховання молоді досліджуються в працях І. Бежа, А. Болгарського, Г. Васяновича, Г. Ващенко, О. Вишневського, Н. Волкової, М. Красовицького, А. Макаренка, О. Матвієнко, І. Огієнко, Е. Помиткіна, К. Ушинського, В. Сухомлинського та ін. Вітчизняні науковці (В. Андрущенко, І. Бех, Н. Волкова, М. Євтух, В. Кремень, О. Любов, Н. Миропольська, О. Олексюк, Ю. Руденко, Л. Сущенко, О. Шапран, Г. Шевченко та ін.) вказують на те, що потрібно докорінно переглянути та переосмислити систему професійної підготовки майбутнього вчителя та оновити зміст, зокрема ідеали морально-духовного становлення особистості.

За переконаннями Г. Ващенко, система освіти має будувати виховний ідеал, що відповідає психічним та природним властивостям української людини.

Виховний ідеал – це образ ідеальної людини, на який має орієнтуватися педагог, виховуючи молоде покоління. Традиційний виховний ідеал український народ вбачав у євангельському ідеалі людини, оскільки «він має на собі печатку вічності, не залежить від умов часу, не міняється в зв'язку зі змінами в політичному й соціальному житті народів, має вселюдський характер, не є витвір якоїсь нації, а є керівництво в житті й поведінці всіх людей, незалежно від того, в якій країні вони живуть, до якої нації належать» [4, с.83].

А. Болгарський, наголошуючи на актуальності морально-духовного розвитку особистості майбутнього вчителя, вбачає цей процес у взаємозв'язку світської системи виховання з філософсько-педагогічними концепціями мислителів релігійного спрямування, що відповідає інтересам сучасної педагогічної освіти [5, с.6].

Е. Помиткін зауважує, що розвиток духовного потенціалу особистості відбувається завдяки орієнтації на такі мотиви як праведність і святість. Мотиви праведності сприяють реалізації ідей Краси, Добра та Істини у повсякденному житті людини, спонукають до гармонізації особистого життя з життям Природи, Всесвіту, спрямовують слова, вчинки та дії в русло духовних цінностей, загальнолюдської моралі. Праведність особистості робить її гідною для наслідування не тільки сучасниками, але й прийдешніми поколіннями [11, с.49-50].

В кожному період історії України існували особистості, які були носіями і виразниками кращих ідей і прагнень свого часу, до їх авторитетного голосу прислухалися всі, і вони ставали духовними провідниками суспільства. Українська земля особливо багата такими святими людьми: рівноапостольні княгиня Ольга, князь Володимир (IX-X ст.), преподобні Антоній і Феодосій Києво-Печерські, Нестор-Літописець (XI ст.), преподобний Іов Почаївський (XVI-XVII ст.), святий Димитрій Ростовський (XVII ст.), святий Феодосій Чернігівський, святий Філарет Гумільовський (XIX ст.), святий Лука Кримський (XX ст.) та ін.

На думку М. Тимошика, канонізованими українськими святими має писатися кожна нація, але про них сьогодні в Україні ми мало знаємо через відсутність бодай короткої інформації в підручниках закладів загальної середньої та вищої освіти.

Дослідженням життя й діяльності преподобного Іова Почаївського займалися вчені минулого (С. Антонович, І. Карвовський, П. Куліш, А. Муравйов, І. Огієнко, А. Хойнацький та ін.) і сучасності (О. Березовський, І. Гарат, С. Гуменюк, М. Довбищенко, В. Дудар та ін.).

У сучасних реаліях життя українського суспільства, коли посилюються національні пріоритети, національний характер виховання, дана тема вимагає більш докладного прочитання задля відновлення імен кращих людей свого краю у народній пам'яті, зокрема й у свідомості майбутніх педагогів.

Тому **метою дослідження** є висвітлення провідних напрямів просвітницької діяльності преподобного Іова Почаївського (XVI-XVII ст.) та її ролі у розвитку української самосвідомості, етики і культури майбутніх педагогів.

Першим і найпотужнішим напрямком просвітницької діяльності преподобного Іова Почаївського був морально-етичний. Преподобний Іов (1551-1651 рр., в миру Залізо Іван Іванович, в схемі Іоанн, прославлений у сонмі святих) – ігумен Почаївського монастиря на честь Успіння Пресвятої Богородиці – втілював у собі найкращі моральні якості. З самого дитинства та впродовж всього свого життя був вірцем, до якого прагнули люди, та залишається світилом до сьогодні та на прийдешні покоління. З десяти років почав вести чернече життя. Церковний послух ніс з великою ревністю, старанно виконуючи свої обов'язки. Прагнув вводити кожному з найменших монастирських робітників різними по-

слугами, виявляючи доброзичливість, покірливість та братолюбство. На 12 році життя він приймає постриг у чернецтво, на 30 – посвяту у священницький сан, а згодом – схиму. Добра вдача, глибоке смирення, аскетичне життя преподобного Іова було сповнене великих християнських чеснот. Як зазначає О. Березовський, преподобний Іов обрав вузьку стежину задля духовного самовдосконалення і на цій стежині досить швидко виховав у собі такі якості, як мудрість, покірність, і найголовніше – самовіддану жертвову любов до оточуючих. У поведженні з іншими був смирним, миролюбним, і також мовчазним. Своєю пастирською мудрістю преподобний чітко розмежував скороминуче та вічне. Займався духовним вихованням не тільки монахів, але й мирян (простих і знатних, бідних і багатих) [10]. До нього зверталися багато людей, намагаючись перейняти духовний досвід. Просили життєвих та духовних настанов у преподобного Іова також і вельможі. Він користувався особливою довірою та покровительством відомого захисника Православ'я на Волині князя Костянтина Острозького.

Преподобний вчив людей милосердю та незажерливості. Твердість характеру поєднувалася у ньому зі смиренням, великою любов'ю до людей та повною незлобністю. Так, одного разу, заставши чоловіка, який крав монастирську пшеницю, Преподобний сам допоміг йому перекинути на плечі наповнений краденим зерном мішок, тільки нагадавши йому про Божі Заповіді та Страшний суд, коли кожен відповідатиме за вчинене. І злодій, розкаявшись, впав до ніг святого. Був же він людиною відомою в окрузі і тому більш за все боявся розголошення свого вчинку. Але почаївський ігумен зберіг його таємницю; житіє, що згадує цей епізод, так і не розкриває імені тієї людини [7].

У період воєнних дій Богдана Хмельницького проти Речі Посполитої преподобний Іов давав багатьом людям притулок у своєму монастирі. Зокрема, М. Довбищенко у своєму дослідженні наводить факти, що преподобний Іов опікувався під час війни 1648-1651 рр. православним шляхтичем І. Жабоклицьким та його сином, прийнявши на проживання у Почаївський монастир та утримуючи зі своїх достатків [6].

У своїх повчаннях преподобний Іов звертав увагу на необхідність людині боротися з такими негативними якостями, як заздрість, безсоромність, злобність, пияцтво, надмірне піклування про земне життя. Зокрема, у повчанні про багача і Лазаря преподобний напоумлює: «Ми ж, возлюбленні браття, прокинувшись, ніби від сну, від сп'яніння нинішніх гріхів, відмовимся, нарешті, від усілякої суєти, багатства, і зажерливих надбань і мирської нечистоти. Тому що жодної користі не принесе нам горделиве багатство, і величина статків не допоможе тим, хто ними володіє, ні кількість гарно зодягненої прислуги з блискучою зовнішністю, ні чисельність війська, ні влада, ні людська похвала, що поступово зваблює, ні тілесне здоров'я, ні вишукане ложе, ні зовнішня краса, ні хитромудра мова. Бо все мине, все знищить міль і покриє земля – і справи, і похоти плотські, і надміру суєтну насолоду, і солодкі пристрасті, і тілесний блуд із похиттю». Подвижник благочестя спонукає до добробчинності, самовдосконалення на основі Євангелія: «Що чоловік сіє, те й пожне... відкрийте своє серце до сприйняття Євангелія» [12, с. 328-329].

Трансцендентний напрям просвітницької діяльності преподобного Іова полягав у прагненні подвижника до абсолютно досконалого, ідеального, до Бога. Психологічний механізм трансценденції, за дослідженнями Е. Помиткіна, підносить свідомість над буденністю, активізує подальший розвиток особистості. Трансценденція до ідеалів Краси, Добра, Істини та Любові дає можливість людині усвідомити себе часткою єдиного цілого – людської спільноти, приро-

ди, Всесвіту, тобто усвідомлення буттєвої єдності, що поєднує у собі активність усіх форм свідомості людини, її почуття, переживання, процеси мислення [11, с. 60-61]. Особливістю подвижницького життя преподобного, на думку О. Березовського, було те, що він йшов шляхом сугубих аскетичних подвигів, шляхом особистого морального удосконалення, шляхом очищення своєї душі від найменших спокус гріха, вів рівноангельне життя. Ідеалом для Преподобного був Господь Ісус Христос [10]. Особистий подвиг, власні зусилля і благодатне осяяння з неба допомогли стяжати йому чесноти і добродієвності. Оскільки, той, хто покликаний спонукати людей до Царства Божого, повинен мати Його (тобто мир) у власній душі [Лк. 17:21] та носити немочі інших [Гал. 6:2]. Лікар духовний, передусім, зобов'язаний, навчитися цілювати себе самого [Лк. 4:23]. Як може це виконати той, хто не навчився нести власний хрест, слідуючи за Христом. Головною рисою образу преподобного Іова була рішучість, твердість волі, сила духу. Ця особливість характеру передалась преподобному від батьків та, на думку дослідника В. Левицького, стала причиною родового прізвища Залізо (Желізо): «Батько його мав прізвище Залізо, що спонукає припустити, що воно було дано за незвичайну тілесну, а, можливо й духовну силу. Що ж стосується преподобного, то він повністю за силою волі відповідав назві свого прізвища» [9, с. 171]. Цю вроджену рису характеру преподобний розвинув саме своїми подвигами. Сила і цілісність характеру вирізняли його серед сучасників і поставляли у ряд духовних світочів свого часу. Трансцендентне (молитовне) життя святого проходило непомітно. У Почаївській Лаврі до сьогодні зберігається печера, де впродовж декількох діб і навіть тижнів безперервно зі щирими сльозами та дотримуючись суворого посту молився преподобний Іов за благоустрій світу. У печері і зараз можна побачити сліди, що утворилися в гірській породі від багаточисельних колінопреклонінь святого. Серед таких подвигів від довгочасного стояння ноги Преподобного так набрякали, що вкривалися ранами, сліди від яких і дотепер залишилися на нетлінних мошах його. В одну із ночей під час молитви святого оповідав життя Преподобного Досифей бачив над печерою незвичайне сяйво, яке виходило з глибини печери і впродовж двох годин освітлювало сусідній бік церкви Успіння Божої Матері [7].

Фактором розвитку української самосвідомості майбутніх педагогів є застосування ними етнопсихологічних рис, етнічних особливостей свого народу. Стрижневою етнопсихологічною рисою українського етносу є його набожність, релігійність. Г. Ващенко зауважує, що «найбільша чеснота українця – безмежна вірність Богові і Батьківщині, а найбільша ганьба для нього – зрада вірі й Україні. Немає нічого огиднішого для українця, як «потурнак», що зрадив вірі батьків із-за «лакміства нещасного»» [4, с. 128]. Саме тому виділимо наступний напрямок просвітницької діяльності преподобного Іова – націзахисний. Преподобний походив із сім'ї галичан Іоанна та Агафії, «для яких православ'я та руська народність склали дорожнє надбання, і, які самі будучи кращим борцями за народні звичаї і свята віру православну, вміли передавати ті ж самі почуття і наміри своїм дітям і нащадкам» [13]. Преподобний Іов був твердим, як криця, у своїй відданості Богові й Батьківщині. І. Огієнко так описує патріотичне служіння преподобного: «Під час страшної загрози самому існуванню українського народу, як окремої нації, під час жорстокої унії... Іов твердо і безбоязно боронив православну віру проти всяких наскоків уніатів... це горливий оборонець української віри батьків своїх, горлоно ревний молитвеник за весь український народ, щоб Господь зберіг його цінним його найбільшим скарбом – віру українську, віру православну, а підступну унію показав людям в її правдивий чорний істоті – і знищив» [8, с. 90-92].

Боротьба преподобного Іова із ворогами-іновірцями була виснажливою. Четверть сторіччя преподобному довелося вести судові процеси із захисту Почаївського монастиря у судових установах Кременця і Луцька з племінником благодійниці монастиря Анни Гойської – протестантом Фірлеєм, який задумав вижити монахів з Почаївської гори. Фірлей кілька раз забирав у монастиря землі, подаровані Гойською. У 1623 році слуги Фірлея пограбували монастир, побили багатьох монахів і забрали чудотворний Почаївський образ Божої Матері, богослужбовий посуд, шати, цінні прикраси ікон. Через деякий час Фірлей після довгої судової тяганини та напоумлення (одного разу, коли він зодягнув свою жінку у церковний одяг, за знуцання над Святиною вона стала одержимою і тільки після повернення Чудотворної ікони у монастир позбавилась душевної хвороби) був змушений повернути ікону і частину викраденого монастирського добра.

Особливого значення має участь преподобного Іова у загальноцерковній події свого часу – Київському Соборі 1628 року, де він наставив відступника від Православ'я Мелетія Смотрицького зректись своїх хибних уніатських переконань. У Соборному посланні всі, хто брав участь у Соборі заявили, що вони твердо стоять у православної вірі і під клятвою обіцяють не відступати, і до цього ж спонукають увесь православний народ. Соборне послання серед інших підписав «ієромонах Іоанн Желізо».

Преподобний Іов, як випробуваний воїн, стояв на сторожі українського народу та Почаївської обителі до кінця свого життя, сподіваючись лише на допомогу Богу. Красномовно про його ревнісний націєзахисний напрямок діяльності йдеться у старовинному народному канті «Ой зійшла зоря...», що оповідає про спасіння монастиря від турків у 1675 році молитвами преподобного Іова до Богородиці: «Отець Залізо з келії вийшов сльозами умліває: «Ой рятуї, рятуї, Божая Мати, монастир загибає!»».

Наступним напрямом просвітницької діяльності преподобного був освітній (книговидавничий). Отець Желізо, за переконаннями Івана Огієнка, належить до найбільш освіченого монашого клира свого часу. Першим засобом преподобного для знешкодження латино-уніатської пропаганди була церковна просвіта в душі чистої віри, тому він докладав усіх зусиль до переписування та поширювання книг духовно-релігійного змісту. З благословіння святого у 1581-1582 рр. князь Костянтин видав у місті Острозі першодруковану слов'янську Біблію (Острозьку Біблію). Преподобний Іов прославився як великий проповідник і письменник. Особливо важливою для зміцнення Православ'я на Волині була його книговидавнича та літературна діяльність. На початку XVII ст. у цьому краї залишилась одна слов'янська типографія – Почаївська. Її й використовував преподобний для боротьби з іновір'ям. Тут друкувалися книги викривально-догматичного характеру, послання, православні молитви. Довгі роки (до 1932 р.) у Почаївському монастирі зберігалась праця самого преподобного – «Книга блаженного Іова Почаївського, власною рукою його написана», яка містила до 80 бесід, повчань, проповідей, а також виписки із аскетичних та полемічних творів, праць святих отців (видана у 1884 році у Києві під назвою «Пчела Почаевская»). У книзі преподобним зібрано повчальний матеріал зі вчень святих отців для вираження своєї власної основної думки та ідеї [12].

Напрямом просвітницької діяльності преподобного був і управлінський. Упродовж 70 років преподобний керував монастирями Батьківщини як фортецями Православ'я та української культури. Спочатку понад 20 років на запрошення князя Костянтина Острозького був ігуменом Дубенського Хрестовоздвиженського монастиря – «з неба даним йому розумом, скромністю

та чесним навчанням, а найбільше своїм власним добрим прикладом подвигів та праці» прославив Дубенський монастир своїми великими трудами і був у ньому на відігнання еретичних затій» [1] – так характеризується в акафісті період ігуменства преподобного Іова в Хрестовоздвиженському монастирі. За дослідженнями І. Огієнка, ігумен Іов заснував у монастирі гурток письменних ченців і «дав їм переписувати книжки не тільки для своєї потреби, але й для поширення серед інших монастирів. Для свого часу це була велика культурна робота» [8, с. 98]. Десь на зламі XVI-XVII століть, Іов покидає Дубенську обитель. Турботи пов'язані із видавничою працею, а також неприязнь латинян відволікали святого Іова від чернечого подвигу. Тому він вирішив залишити Дубенський монастир і близько 1604 р. під виглядом простого монаха поселився у пустельній Почаївській обителі. Преподобний Іов шукав тут усамітнення і свободи для молитви. Молитовний спокій і блаженство ігумен Іов знайшов на Почаївській горі, здавна осяяній яснотою багатьох чудес. Можна гадати, що про цей монастир він знав і раніше. Прибувши до Почаєва, він викопав собі невеличку печеру, де можна було б самотньо молитися. Чернечий подвиг і молитва зміцнювали преподобного. Згодом ченці, відчувши у ньому духовну силу і побачивши у преподобному великого подвижника, єдинодушно просили його не відповідати відмовою і стати їхнім ігуменом. Святий був вимушений поступитись і незабаром його трудами монастир Почаївський зміцнив своє положення і став зразком для інших західноруських обитель. Майже 50 років Іов керував цією святою обителью і зробив тут надзвичайно багато. Почаївський монастир став центром духовного життя і засяяв на всю Волинську землю, а його ігумен Іов справедливо здобув ім'я «Почаївський». Висотою свого життя він прихилив до себе серця багатьох православних християн, став користуватися матеріальною підтримкою місцевих дворян. У 1649 році на кошти побожного подружжя Феодора та Єви Домашевських було побудовано кам'яний храм на честь Пресвятої Трійці. Цілюща стопа Божої Матері містилась під склепінням церкви, а Чудотворна ікона була влаштована над царськими вратами.

Як зазначає А. Хойнацький, «святість життя, власний приклад благочестивого життя, а також добрі поради, настанови, застороги преподобного Іова спонукали багатьох міщан із сусідніх сіл робити пожертви на Почаївський монастир, серед них: Куліковські, Жабокрицькі, Пузіни та ін.» [13].

Поміщиця Анна Гойська, фундаторка Почаївського монастиря, особливим передсмертним заповітом своїм від 21 березня 1617 року знову підтвердила за монастирем всі свої пожертви і для більшої переконливості заявила про це у 1620 році і записала на віки вічні у городничих книгах міста Кременця [13, с. 20].

Преподобний опікувався не тільки Почаївським монастирем, а й був благочинним монастирів та храмів Кременецького повіту.

Завдяки духовному наставництву праведника у 1646 році міщанка сусіднього села Загаєць, Ірина Ярмолинська, влаштувала у своєму помісті православний чоловічий монастир на честь святих Іоанна Милостивого.

Стараннями подвижника не пізніше 1650 року неподалік від Почаєва було знову відбудовано Свято-Духівський скит, облаштований Свято-Троїцький чоловічий монастир с. Стіжок Шумського району Тернопільської області.

Центральною педагогічною метою, на думку І. Беха, має виступити виховання у особистості, зокрема майбутнього педагога, завзятого до поведінки, яка відповідає суспільно-значущим цінностям. Завзяття виявляється універсальним емоційним утворенням, яке визначає якість різних видів діяльності людини [2, с. 4]. Трудівничий напрям просвітницької діяльності преподобного поля-

гав у його зразковій працелюбності. День і ніч проводив преподобний у молитві й трудах. Як описує І. Огієнко: «Монастир був великий і не легко було давати добрий лад йому. ...Іов був зразком трудящого монаха: він цілий день невпинно працював і ніхто ніколи не бачив його без праці. Він дуже любив садок та город і цілими днями працював у них: то садив і пересаджував дерева в монастирському садку, то копав у городі, то копав саджавки для води. Сам невпинно працював і других кликав до того ж» [8, с. 103-104]. В результаті величезних зусиль преподобному Іову та братії вдалось викопати криницю (глибиною 46 м) в скелястих ґрунтах Почаївської гори і, таким чином, забезпечити монастир водою, у той час, коли сусідні джерела були відібрані протестантом Фірлеєм. Цією криницею монастир користується дотепер. Також zostалися старезні і височезні липи, руками Іова насаджені й два ставки (для пійла худоби), руками його викопані.

Отже, провідними напрямками просвітницької діяльності преподобного Іова були морально-етичний, трансцендентний, націоналістичний, управлінський та трудовий. Ознайомлення майбутніх педагогів із історичною постаттю преподобного Іова Почаївського та його просвітницькою діяльністю є ефективним психолого-педагогічним засобом розвитку їхньої самосвідомості, етики і культури, сприятиме вихованню цілісної внутрішньої особистості, повноцінного суб'єкта культури із повною узгодженістю слів, почуттів і справ, який має власну моральну оцінку світу і прагне своїми вчинками зробити його кращим.

Список використаних джерел та літератури:

1. Акафіст преподобному Іову, ігумену Почаївському. Видання Свято-Успенської Почаївської Лаври. 1991. 16 с.
2. Бех І.Д. Вчинок як духовне надбання особистості. *Шкільний світ*. 2006. № 37 (357). С. 2-24.
3. Біблія, або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту. 3 мови давньоєврейської й грецької на українську дослівно наново перекладена / переклад проф. І. Огієнка; Укр. Біблійне Товариство, 2002. JBV-Dillenburg, 2006. 1375 с.
4. Ващенко Г. Виховний ідеал. Полтава: Ред. газ. «Полтавський вісник». 1994. 191 с.
5. Болгарський А.Г. Психолого-педагогічні аспекти формування майбутніх вчителів музики. *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти*: збірник наукових праць. Київ: НПУ, 2007. Вип. 4 (9). С. 4-7.
6. Довбищенко М. Волинська шляхта у релігійних руках. Київ, 2008. С. 218.
7. Досифеєво життя преподобного Іова. Почаев, 1791. С. 2.
8. Іван Огієнко. Життєписи великих українців / упоряд., авт. іст.-біогр. нарисів та приміт. М.С. Тимошик. Київ: Либідь, 1999. 672 с., іл. («Літературні пам'ятки України»).
9. Левицький В. Жизнь и деятельность преподобного Иова Железо на пользу Почаевской Лавры. *Волинские епархиальные ведомости*. 1914. № 11. С. 171.
10. Онуфрий (Березовский), митр. Пастырское служение преподобного Иова, игумена Почаевского. Киев: Пролог, 2007. 190 с.
11. Помиткін Е.О. Психологічна діагностика духовного потенціалу особистості. Кіровоград: Імекс-ЛТД. 2013. 144 с.
12. Пчела Почаевская. Изборник назидательных поучений и статей, составленных и списанных пр. Иовом, игуменом лавры Почаевской. Издание Почаевской Лавры. Почаев. 1884 г. Напечатано с разрешения Духовной цензуры. Киев. 4 июля 1883 г. 591 стр.
13. Хойнацкий А.Ф. прот. Преподобный Иов, игумен почаевский, его жизнь и прославление. Каменец-Подольский. 1871.

References:

1. Akafist prepodobnomu Iovu, ihumenu Pochaiivskomu. Vydannia Sviato-Uspenskoï Pochaiivskoï Lavry. 1991. 16 s.
2. Bekh I.D. Vchynok yak dukhovne nadbannia osobystosti. *Shkilnyi svit*. 2006. № 37 (357). S. 2-24.
3. Bibliia, abo Knyhy Sviatoho Pysma Staroho y Novoho Zapovitu. Z movy davno-ievreïskoi y hretscoï na ukraïnsku doslivo nanovo perekladena / pereklad prof. I. Ohiiienka; Ukr. Bibliine Tovarystvo, 2002. JBV-Dillen- burg, 2006. 1375 s.
4. Vashchenko H. Vykhovnyi ideal. Poltava: Red. haz. «Poltavskiy visnyk». 1994. 191 s.
5. Bolharskyi A.H. Psykholoho-pedahohichni aspekty formuvannia maibutnykh vchyte- liv muzyky. *Naukovyi chasopys natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriya 14. Teoriia i metodyka mystetscoï osvity: zbirnyk nauko- vykh prats*. Kyiv: NPU, 2007. Vyp. 4 (9). S. 4-7.
6. Dovbyshchenko M. Volynska shliakhta u relihiinykh rukakh. Kyiv, 2008. S. 218.
7. Dosyfeev zhytye prepodobnoho Yova. Pochaev, 1791. S. 2.
8. Ivan Ohiienko. Zhyttypysy velykykh ukraïntsv / uporiad., avt. ist.-biohr. Narysu ta pry- mit. M.S. Tymoshyk. Kyiv: Lybid, 1999. 672 s., il. («Literaturni pamiatky Ukrainy»).
9. Levytskyi V. Zhyzn y deiatel'nost prepodobnoho Yovo Zhelezo na polzu Pochaevskoï Lavry. Volynskye eparkhyal'nye vedomosti. № 11. 1914. S. 171.
10. Onufriy (Berezovskiy), mytr. Pastyr'skoe sluzhenye prepodobnoho Yova, yhumena Pochaevskoho. Kyiv: Proloh. 2007. 190 s.
11. Pomytkin E.O. Psykholohichna diahnostryka dukhovnoho potentsialu osobystosti. Kirovohrad: Imeks-LTD. 2013. 144 s.
12. Pchela Pochaevskaia. Yzbornyk nazydatel'nykh pouchenyi y statei, sostavlen'nykh y spysann'nykh pr. Yovom, yhumenom lavry Pochaevskoï. Yzdanye Pochaevskoï Lavry. Pochaev. 1884 h. Napechatano s razresheniya Dukhovnoï tsenzury. Kyev. 4 yuulia 1883 h. 591 str.
13. Khoïnatskyi A.F. prot. Prepodobnyi Yov, yhumen pochaevskiy, eho zhyzn y proslav- lenye. Kamenets-Podolskyi. 1871.

The educational activity of a prominent figure in Ukraine – a preacher and writer, statesman, public, church and cultural figure – St. Iov Pochaiivsky has been analyzed in this article. Its main directions has been outlined. The role of the personality of St. Iov Iron in the development of Ukrainian self-consciousness, ethics and culture of future teachers has been revealed. Our society will not be able to solve complex educational problems without overcoming its moral and spiritual crisis. Entering the professional activity of a teacher requires from the individual not only persistent efforts aimed at mastering professional competencies, but also at humanizing the inner world, filling it with moral content, values and ideals. Given this, the educational process in higher education institutions of Ukraine should be aimed at the spiritual growth of students.

The modern education system must build an educational ideal that corresponds to the mental and natural properties of the Ukrainian man. One of the spiritual beacons of the Ukrainian nation is St. Iov Pochaiivsky.

The main areas of educational activity of St. Job Iron were moral and ethical, transcendent, national defense, educational (publishing), management and labor. The monk was distinguished by Christian virtues and spiritual perfection. He directed all his life to the service of God, people and the Motherland. He cared about the education of the monks and laity. He made many efforts to rewrite and distribute books of spiritual and religious content, to protect the Orthodox faith in Ukraine, to fight the union. Pastoral wisdom, determination, firmness of will, strength of spirit, extraordinary diligence of St. Iov contributed to the prosperity not only of Pochaiv Monastery, but also the founding and development of other churches and monasteries of Kremenets County.

Acquaintance of future teachers with the historical figure of St. Iov Pochaiivsky and his educational activity is an effective psychological and pedagogical means of devel-

oping their self-awareness, ethics and culture, will promote the education of a holistic inner personality, a full-fledged subject of culture with full harmony of words, feelings and deeds, moral assessment of the world and seeks to make it better by his actions.

Key words: St. Iov Pochaivsky, educational activity, Ukrainian self-consciousness, ethics, culture, future teachers.

Отримано: 12.10.2020 р.

УДК 37.02

DOI: 10.32626/2309-7086.2020-17-2.146-153

Марія Пентилюк

ORCID 0000-0001-742709735

*докторка педагогічних наук професорка
Херсонський державний університет*

Ірина Гайдаєнко

ORCID 0000-0003-1401-7826

*кандидатка філологічних наук, доцентка
Херсонський державний університет*

Світлана Мунтян

ORCID 0000-0001-6550-5411

*кандидатка педагогічних наук, доцента
Херсонський державний університет*

Тетяна Окунович

ORCID 0000-0001-6972-6983

*кандидатка педагогічних наук, доцентка
Херсонський державний університет*

МЕТОДИ І ПРИЙОМИ ВИХОВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНІВ У СВІТЛІ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ І. ОГІЄНКА

У статті звернено увагу на проблему виховання мовної особистості учня, проаналізовано методологічні основи та роль методологічного інструментарію у вихованні особистості учня засобами української мови. З'ясовано основні положення сучасних досліджень щодо виховання мовної особистості, що тісно переплітаються з практичними порадами І. Огієнка, який свого часу розробив настанови і рекомендації, що сприятимуть удосконаленню шкільної системи виховання. Проаналізовано систему методів і прийомів виховання мовної особистості учнів, обґрунтовано структуру їх, виокремлено ті, що сприяють гармонійному розвитку особистості учня.

Ключові слова: методи виховання, прийоми виховання, мовна особистість, педагогічні настанови, методологія виховання, виховання особистості.

Входження України в європейський освітній простір зумовлює розбудову національної системи освіти, її модернізацію, спрямовану на підготовку молодого покоління до активної життєдіяльності в якісно нових умовах сьогодення. Державна національна програма «Освіта. Україна ХХІ ст.» та Концепція національного виховання головним завданням мовної освіти вбачають у вихованні культури, формуванні інтелекту, розвитку мовленнєвих здібностей особистості в процесі розв'язання нею життєвих проблем (побутових, виробничих, духовних) засобами мови.